Ustawa Rządowa.

W Imie Boga w Troycy Swiętey Jedynego.

Stanisław August z Bozey Łaski y Woli Narodu Krol Polski Wielki Xiąże Litewski Ruski, Pruski, Mazowiecki, Zmudzki, Kijowski, Wołynski Podolski, Podlaski, Inflantski Smolenski, Siewierski y Czerniechowski wraz z Stanami Skonfederowanemi w liczbie podwoyney Narod Polski reprezentuiącemi.

Uznaiąc, iz los Nas wszystkich od ugruntowania y wydoskonalenia Konstytucyi Narodowey iedynie zawisł, długim doswiadczeniem poznawszy zadawnione Rządu Naszego wady, a chcąc korzystać z pory w iakiey się Europa znayduie, y z tey dogorywaiącey chwili, ktora Nas Samym sobie wrociła, wolni od hanbiących Obcey przemocy nakazow ceniąc drozey nad zycie, nad szczęśliwość osobistą exystencyą polityczną niepodległość zewnętrzną y wolność wewnętrzną Narodu, ktorego los w ręce nasze iest powierzony, chcąc oraz na błogosławieństwo, na wdzięczność wspołczesnych y przyszłych pokoleń zasłuzyć, mimo przeszkod, ktore w Nas namiętności sprawować mogą, dla dobra powszechnego, dla ugruntowania wolności, dla ocalenia Oyczyzny Naszey y iey granic z naywiększą stałością ducha niniieyszą Konstytucyę uchwalamy, y tę całkowicie za Swiętą, za niewzruszoną deklaruiemy, dopokiby Narod w czasie Prawem przepisanym wyraźną Wolą swoią nie uznał potrzeby odmienienia w niey iakiego Artykułu. Do ktorey to Konstytucyi, dalsze Ustawy Seymu teraznieyszego we wszystkim stosować się maią.

I.

Religia panuiąca.

Religia Narodową panuiącą iest y będzie, Wiara Swięta Rzymska Katolicka, ze wszystkiemi iey prawami. Przeyście od Wiary panuiącey do iakiegokolwiek Wyznania, iest zabronione pod karami Apostazyi. Ze zas taż sama Wiara Swięta przykazuie Nam kochać bliznich Naszych, przeto wszystkim ludziom iakiegokolwiek bądź wyznania.

pokoy w Wierze, y Opiekę Rządową winnismy. I dla tego wszelkich Obrządkow y Religii wolność w Krajach Polskich, podług Ustaw Krajowych warujemy.

II.

Szlachta Ziemianie

Szanując pamięć przodkow Naszych, iako Fundatorow Rządu wolnego Stanowi Szlacheckiemu wszystkie swobody, wolności, prerogatywy, pierwszeństwa w życiu prywatnym y publicznym nayuroczyściey zapewniamy, szczegolniey zaś Prawa Statuta y przywileie temu Stanowi od Kazimierza Wielkiego, Ludwika Węgierskiego, Władysława Jagiełły y Witolda Brata iego Wielkiego Xiążęcia Litewskiego, niemniey od Władysława y Kazimierza Jagiellonczykow od Jana Alberta Alexandra y Zygmunta Pierwszego Braci od Zygmunta Augusta ostatniego z linii Jagiellońskiey, sprawiedliwie y prawnie nadane, utwierdzamy zapewniamy y za nienaruszone uznaiemy. Godność Stanu Szlacheckiego w Polszcze za rowną wszelkim stopniom Szlachectwa, gdziekolwiek używanym przyznaiemy. Wszystkę Szlachtę rownemi być między sobą uznaiemy, nietylko co do starania się o Urzędy y o sprawowanie posług Oyczyźnie, honor, sławę, pożytek przynoszących, ale oraz co do rownego używania Przywileiow y Prerogatyw Stanowi Szlacheckiemu służących. Nadewszystko zaś Prawa, bezpieczeństwa osobistego y wolności osobistey, własności gruntowey, y ruchomey, tak iak od wiekow każdemu służyły, świątobliwie, nienaruszenie zachowane mieć chcemy, y zachowuiemy, zaręczaiąc nayuroczyściey, iż przeciwko własności czyiekolwiek żadney odmiany lub Excepcyi w Prawie nie dopuściemy; owszem Naywyższa Władza Krajowa y Rząd przez nią ustanowiony, żadnych pretensyi pod pretextem Jurium Regalium y iakimkolwiek innym pozorem do własności Obywatelskich bądź w części, bądź w całości rościć sobie nie będzie. Dla czego bezpieczenstwo osobiste, y wszelką własność komukolwiek z prawa przynależną iako prawdziwy Społeczności węzeł, iako źrenicę wolności Obywatelskiey szanuiemy zabespieczamy, utwierdzamy, y aby na potomne czasy szanowane, ubespieczone y nienaruszone zostawały, mieć chcemy. Szlachtę za naypierwszych obrońcow wolności y niniejszey Konstytucyi uznaiemy. Każdego Szlachcica, cnocie, obywatelstwu y honorowi iey świętość do szanowania, iey trwałość do strzeżenia poruczamy, iako iedyną twierdzę Oyczyzny y swobod Naszych.

III.

Miasta y Mieszczanie

Prawo na teraznieyszym Seymie zapadłe pod tytułem Miasta Nasze

Kro

Krolewskie Wolne w Panstwach Rzpltey w zupełnym utrzymaniu mieć chcemy, y za część niniejszey Konstytucyi deklaruiemy, iako prawo wolney Szlachcie Polskiey dla bespieczeństwa ich swobod y całości wspolney Oyczyzny nową, prawdziwą y skuteczną daiące siłę.

IV

Chłopi Włościanie

Lud Rolniczy, z pod ktorego ręki płynie nayobfitsze bogactw Krajowych zrzodło, ktory naylicznieyszą w Narodzie stanowi ludność, a zatym naydzielnieyszą Kraiu siłę, tak przez sprawiedliwość, ludzkość y obowiązki Chrześcianskie, iako y przez własny Nasz interes dobrze zrozumiany, pod Opiekę Prawa y Rządu Krajowego przyimuiemy, stanowiąc: iż od tąd, iakiekolwiek swobody, Nadania lub Umowy Dziedzice z Włościanami Dobr swoich autentycznie ułożyli, czyliby te Swobody, Nadania y Umowy były z Gromadami, czyli też z każdym osobno Wsi Mieszkańcem zrobione, będą stanowić wspolny y wzaiemny obowiązek, podług rzetelnego znaczenia, warunkow y Opisu zawartego w takowych nadaniach y Umowach pod Opiekę Rządu Krajowego podpadaiący. Układy takowe y wynikaiące z nich obowiązki przez iednego Właściciela grunta dobrowolnie przyięte, nie tylko iego samego, ale y Następcow iego, lub prawa nabywcow tak wiązać będą, iż ich nigdy samowolnie odmieniać nie będą mocni. Na wzaiem Włościanie iakieykolwiek bądź Maiętności od dobrowolnych umow, przyiętych Nadań y z niemi złączonych powinności, usuwać się inaczey nie będą mogli, tylko w takim sposobie y z takiemi warunkami, iak w Opisach tychże Umow postanowione mieli, ktore czy na wieczność, czyli do czasu przyięte, ściśle ich obowiązywać będą. Zawarowawszy tym sposobem Dziedzicow przy wszelkich pożytkach od Włościan im należących, a chcąc iak nayskuteczniey zachęcić pomnożenie ludności Krajowey, ogłaszamy wolność zupełną dla wszystkich ludzi tak nowo przybywaiących, iako y tych, ktorzyby pierwey z Kraiu oddaliwszy się, teraz do Oyczyzny powrocić chcieli; tak dalece, iż każdy Człowiek do Państw Rzpltey nowo z ktoreykolwiek strony przybyły, lub powracaiący, iak tylko stanie nogą na ziemi Polskiey, wolnym iest zupełnie użyć przemysłu swego iak y gdzie chce, wolny iest czynić umowy na osiadłość, robociznę lub czynsze, iak y dopoki się umowi, wolny iest osiadać w Mieście lub na Wsiach, wolny iest mieszkać w Polszcze, lub do Kraiu, do ktorego zechce, powrocić, uczyniwszy zadosyć obowiązkom, ktore dobrowolnie na siebie przyiął.

V.

47

V.

Rząd czyli oznaczenie Władz publicznych.

Wszelka Władza Społeczności ludzkiey, początek swoy bierze z Woli Narodu. Aby więc całość Państw, wolność Obywatelska y porządek społeczności w równey wadze na zawsze zostawały, trzy Władze Rząd Narodu Polskiego składać powinny, y z woli Prawa niniejszego na zawsze składać będą, to iest: Władza Prawodawcza w Stanach Zgromadzonych, Władza Nayważsza Wykonawcza w Królu y Straży, y Władza Sądownicza w Juryzdykcyach na ten koniec ustanowionych lub ustanowić się maiących.

VI.

Seym czyli Władza Prawodawcza.

Seym czyli Stany Zgromadzone na dwie Izby dzielić się będą: na Izbę Poselską y na Izbę Senatorską pod prezydencyą Króla. Izba Poselska iako wyobrażenie y skład Wszech-władztwa Narodowego będzie Swiątynią Prawodawstwa. Przeto w Izbie Poselskiey naypierwiey decydowane będą wszystkie Projekta 1° Co do praw ogólnych to iest Konstytucyinych, Cywilnych, Kryminalnych, y do ustanowienia wieczystych podatków, w których to materyach Propozycye od Tronu Województwom, Ziemiom y Powiatom do roztrząśnienia podane, a przez Instrukcye do Izby przychodzące, naypierwsze do decyzyi wzięte być maią. 2° Co do Uchwał Seymowych, to iest poborów doczesnych, stopnia monety, zaciągania długu publicznego, Nobilitacyi y innych nagród przypadkowych, rozkładu wydatków publicznych, ordynaryinych, y extraordynaryinych, woyny, pokoiu, ostateczney Ratyfikacyi Traktatów związkowych y handlowych, wszelkich dyplomatycznych Aktów, y Umów do prawa Narodów ściągaiących się, kwitowania Magistratur Wykonawczych, y tym podobnych zdarzeń, głównym Narodowym potrzebom odpowiadaiących, w których to materyach Propozycye od Tronu, prosto do Izby Poselskiey przychodzić maiące, pierwszeństwo w prowadzeniu mieć będą. Izby Senatorskiey złożoney z Biskupów, Woiewodów, Kasztelanów y Ministrów, pod prezydencyą Króla maiącego prawo raz dać votum swoie, drugi raz paritatem rozwiązywać osobiście lub nadesłaniem zdania swego do teyże Izby obowiązkiem iest: 1° Każde prawo, które po przeyściu formalnym w Izbie Poselskiey do Senatu natychmiast przesłane być powinno, przyiąć lub wstrzymać do dalszey Narodu deliberacyi opisaną w Prawie większością głosów; przyięcie, moc, y świętość Prawa, nadawać będzie; wstrzymanie zaś, zawiesi tylko Prawo do przyszłego Ordynaryinego Seymu, na którym gdy powtórna nastąpi zgoda, Prawo zawieszone od Senatu przyiętym być musi. 2° Każdą uchwałę Seymową w materyach wyżey wyliczonych, którą Izba Poselska

Se

Senatowi przysłać natychmiast powinna, oraz złożona Izba Poselska większością głosów decyduie, a złączona Izb obydwoch większość podług prawa opisana, będzie wyrokiem y Wolą Stanów. Warujemy, iż Senatorowie y Ministrowie w objektach sprawowania się z Urzędowania swego, bądź w Straży, bądź w Kommissyi votum decisivum w Seymie nie będą mieli, y tylko zasiadać w ten czas w Senacie mają dla dania explikacyi na żądanie Seymu. Seym zawsze gotowym będzie: Prawodawczy y Ordynaryiny. Rozpoczynać się ma co dwa lata, trwać zaś będzie podług Opisu prawa o Seymach. Gotowy w potrzebach nagłych zwołany, stanowić ma o tey tylko materyi, do ktorey zwołanym będzie, lub o potrzebie po czasie zwołania przypadłey. Prawo żadne na tym Ordynaryinym Seymie, na ktorym ustanowione było, znoszonym być nie może. Komplet Seymu składać się będzie z liczby Osob niższym prawem opisaney, tak w Izbie Poselskiey iako y w Izbie Senatorskiey. Prawo o Seymikach, na teraznieyszym Seymie ustanowione, iako nayistotnieyszą Zasadę wolności Obywatelskiey uroczyście zabezpieczamy. Jako zaś Prawodawstwo sprawowane bydź nie może przez wszystkich, y Narod wyręcza się w tey mierze przez Reprezentantow, czyli Posłow swoich dobrowolnie wybranych; przeto stanowiemy iż Posłowie na Seymikach obrani w Prawodawstwie y ogolnych Narodu potrzebach, podług nienieyszey Konstytucyi uważani bydź maią iako Reprezentanci całego Narodu, będąc składem ufności powszechney. Wszystko y wszędzie większością głosow decydowane bydź powinno. Przeto liberum veto, Konfederacye wszelkiego gatunku y Seymy Konfederackie, iako duchowi nienieyszey Konstytucyi przeciwne, Rząd obalaiące, Społeczność niszczące na zawsze znosiemy. Zapobiegaiąc z iedney strony gwałtownym y częstym odmianom Konstytucyi Narodowey, z drugiey uznaiąc potrzebę wydoskonalenia oney, po doświadczeniu iey skutkow, dla pomyślności publiczney, porę y czas rewizyi, y poprawy Konstytucyi co lat dwadzieścia pięć naznaczamy. Chcąc mieć takowy Seym Konstytucyiny Extraordynaryinym podług osobnego o nim prawa Opisu.

VII.

Krol, Władza Wykonawcza

Żaden Rząd naydoskonalszy bez dzielney władzy Wykonawczey stać nie może. Szczęśliwość Narodow od Praw sprawiedliwych, Praw skutek od ich wykonania zależy. Doświadczenie nauczyło, że zaniedbanie tey części Rządu, nieszczęściami napełniło Polskę. Zawarowawszy przeto wolnemu Narodowi Polskiemu Władzę praw sobie stanowienia, y moc baczności nad wszelką Wykonawczą Władzą, oraz wybierania Urzędnikow do Magistratur, Władzę Naywyższego wykonywania Praw Krolowi w Radzie Jego oddaiemy, ktora to Rada Strażą Praw zwać się będzie

160 79

Władza Wykonawcza do pilnowania Praw y onych pełnienia ściśle iest obowiązana. Tam czynną z siebie będzie, gdzie Prawa dozwalaią, gdzie Prawa potrzebuią dozoru, exekucyi, a nawet silney pomocy. Posłuszeństwo należy się iey zawsze od wszystkich Magistratur, moc przynaglenia nieposłuszne, y zaniedbuiące swe obowiązki Magistratury w iey ręku zostawuiemy. Władza Wykonawcza nie będzie mogła Praw stanowić, ani tłumaczyć, podatków y Poborów pod iakimkolwiek imieniem nakładać, długów publicznych zaciągać, rozkładu dochodów Skarbowych przez Seym zrobionego odmieniać, woyny wydawać, pokoju, ani Traktatu y żadnego Aktu dyplomatycznego definitive zawierać. Wolno iey tylko będzie tymczasowe z Zagranicznemi prowadzić negocyacye, oraz tymczasowe zapotrzebne dla bezpieczeństwa y spokoyności Kraju wypadaiące potrzeby, załatwiać, o których nayblizszemu Zgromadzeniu Seymowemu donieść winna. Tron Polski Elekcyinym przez familie mieć na zawsze chcemy y stanowiemy. Doznane klęski Bezkrólewiów peryodycznie Rząd wywracaiących, powinność ubespieczenia losu każdego Mieszkańca Ziemi Polskiey y zamknięcia na zawsze drogi wpływom Mocarstw Zagranicznych, pamięć Swietności y Szczęścia Oyczyzny Naszey za czasów familii ciągle panuiących, potrzeba odwrócenia od Ambicyi Tronu obcych, y możnych Polaków zwrócenia do iednomyślnego wolności Narodowey pielęgnowania, wskazały roztropności Naszey oddanie Tronu Polskiego prawem Następstwa. Stanowiemy przeto, iż po życiu, iakiego Nam dobroć Boska pozwoli, Elektor dzisieyszy Saski w Polszcze królować będzie. Dynastya przyszłych Królów Polskich zacznie się na osobie Fryderyka Augusta dzisieyszego Elektora Saskiego, którego Sukcessorom de lumbis z płci męskiey Tron Polski przeznaczamy. Naystarszy Syn Króla Panuiącego po Oycu na Tron następować ma. Gdyby zaś dzisieyszy Elektor Saski nie miał potomstwa płci męskiey, tedy Mąż przez Elektora za zgodą Stanów Zgromadzonych Córce iego dobrany, zaczynać ma linię Następstwa płci męskiey do Tronu Polskiego. Dlaczego Maryę Augustę Nepomucenę Córkę Elektora za Infantkę Polską deklaruiemy, zachowuiąc przy Narodzie prawo, żadney Preskrypcyi podpadać nie mogące, wybrania do Tronu drugiego Domu, po wygaśnieniu pierwszego. Każdy Król wstępuiący na Tron wykona przysięgę Bogu y Narodowi na zachowanie Konstytucyi ninieyszey na Pacta Conventa, które ułożone będą z dzisieyszym Elektorem Saskim iako przeznaczonym do Tronu, y które tak, iak dawne wiązać go będą. Osoba Króla iest Swięta y bespieczna od wszystkiego, nic sam przez się nie czyniący, za nic w odpowiedzi Narodowi być nie może, nie Samowładzcą, ale Oycem y Głową Narodu być powinien, y tym go Prawo y Konstytucya ninieysza być uznaie, y deklaruie. Dochody tak, iak będą w Paktach Konwentach opisane, y Prerogatywy

Tro

Tronowi własnie, niniejszą Konstytucyą dla przyszłego Elekta
zawarowane ukrzywdzeni bydz nie będą mogły. / Wszystkie Acta pu-
bliczne, Trybunaty, Sądy, Magistratury, Monety & Stęple pod Kro-
lewskim iść powinny Imieniem. Król, ktoremu wszelka moc dobrze
czynienia zostawiona bydz powinna, mieć będzie Jus agratiandi na
smierć wskazanych, prócz in Criminibus Status. Do Króla Rozrzą-
dzenia najwyższe siłami zbroynemi Krajowemi w czasie Woyny,
y nominowanie Kommendantow Woyska należeć będzie, z wolną
atoli ich odmianą za wolą Narodu. Patentować offiycerow, y mia-
nować Urzędniki podług Prawa niższego Opisu; nominować Bisku-
pow y Senatorow podług opisu tegoż Prawa oraz Ministrow, jako Urzę-
dników pierwszych Władzy Wykonawczey, iego będzie obowiązkiem.
/ Straż czyli Rada Królewska do dozoru całości y exekucyi praw Królowi
dodana, składać się będzie 1° Z Prymasa jako Głowy Duchowieństwa
Polskiego, y iako Prezesa Kommissyi Edukacyiney mogącego bydz wy-
ręczonym w Straży przez pierwszego ex Ordine Biskupa, który Re-
zolucyi podpisywać nie może. 2° z pięciu Ministrow to iest Mini-
stra Policyi, Ministra Pieczęci, Ministra Belli, Ministra Skarbu, Mi-
nistra Pieczęci do Spraw Zagranicznych. 3° Z dwoch Sekretarzy, z
ktorych ieden Protokuł Straży, drugi Protokuł Spraw Zagranicznych
trzymać będą; obydwa bez votum decydującego. / Następca Tronu
z Maloletności wyszedłszy, y przysięgę na Konstytucyą wykonawszy,
na wszystkich Straży posiedzeniach lecz bez głosu przytomnym bydz
może. — / Marszałek Seymowy, jako na dwa lata wybrany, wchodzić
będzie w liczbę zasiadaiących w Straży bez wdawania się w iey Re-
zolucye, iedynie dla zwołania Seymu gotowego, w takim zdarzeniu: gdyby
on uznał w przypadkach koniecznego zwołania Seymu gotowego
wymagaiących rzetelną potrzebę, a Król go zwołać wzbraniał się.
Tedy tenże Marszałek do Posłów y Senatorow wydać powinien
Listy okólne, zwołujące onych na Seym gotowy, y powody zwołania
tego wyrażaiące. Przypadki zaś do koniecznego zwołania Seymu
są tylko następujące 1° W gwałtowney potrzebie do Prawa Naro-
dów ściągaiącey się, a szczególniey w przypadku Woyny ościenney —
2° W przypadku wewnętrznego zamięszania grożącego rewolucyą
Kraiu, lub kollizyą między Magistraturami. 3° W widocznym
powszechnego głodu niebezpieczeństwie. 4° W osieroconym stanie
Oyczyzny przez śmierć Króla, lub w niebezpieczney iego chorobie.
/ Wszystkie Rezolucye w Straży roztrząsane będą przez Skład wy-
żey wspomniony. Decyzya Królewska po wysłuchanych wszy-

16281

stkich zdaniach przewodzić powinna, aby iedna była w wykonaniu prawa wola. Przeto każda ze Straży Rezolucya pod Imieniem Królewskiem y z podpisem ręki Jego wychodzić będzie, powinna iednak bydź podpisana także przez iednego z Ministrów, zasiadaiących w Straży, y tak podpisana do posłuszeństwa wzięta będzie, y dopełniona bydź ma bądź przez Kommissye, bądź przez iakiekolwiek Magistratury Wykonawcze, w tych iednak szczególnie materyach, które wyraźnie niniejszym Prawem wyłączone nie są. W przypadku gdyby żaden z Ministrów zasiadaiących decyzyi podpisać nie chciał, Król odstąpi od tey decyzyi, a gdyby przy niey upierał się, Marszałek Seymowy w tym przypadku upraszać będzie o zwołanie Seymu gotowego; ieżeli Król opóźniać będzie zwołanie, Marszałek to wykonać powinien. Jako nominowanie wszystkich Ministrów tak y wezwanie z nich iednego od każdego Administracyi Wydziału do Rady swoiey czyli Straży, Króla iest prawem. Wezwanie to Ministra do zasiadania w Straży na lat 2. będzie, z wolnym onego nadal przez Króla potwierdzeniem. Ministrowie do Straży wezwani w Kommissyach zasiadać nie maią. W przypadku zaś, gdyby większość dwóch trzecich części wotów sekretnych obydwóch Izb złączonych na Seymie Ministra bądź w Straży bądź w Urzędzie odmiany żądała, Król na tych miast na iego mieysce innego nominować powinien. Chcąc aby Straż praw Narodowych obowiązaną była do ścisłey odpowiedzi Narodowi za wszelkie onych przestępstwa, stanowiemy: iż gdy Ministrowie będą oskarżeni przez Deputacyą do examinowania ich czynności wyznaczoną, o przestępstwo prawa, odpowiadać maią z osoby y maiątków swoich. W wszelkich takowych oskarżeniach Stany Zgromadzone prostą większością wotów Izb złączonych odesłać obwinionych Ministrów maią do Sądów Seymowych po sprawiedliwe y wyrównywaiące przestępstwu ich ukaranie, lub przy dowiedzioney niewinności od sprawy y kary uwolnienie. Dla porządnego władzy Wykonawczey dopełnienia ustanawiamy oddzielne Kommissye maiące związek ze Strażą y obowiązane do posłuszeństwa teyże Straży. Kommissarze do nich wybierani będą przez Seym dla sprawowania Urzędów swoich w przeciągu czasu Prawem opisanego. Kommissye te są: 1. Edukacyi 2. Policyi 3. Woyska 4. Skarbu. Kommissye Porządkowe Wdzkie na tym Seymie ustanowione równie do dozoru Straży należące odbierać będą rozkazy przez wyżey wspomnione pośrednicze Kommissye respective co do Obiektów każdey z nich Władzy y obowiązków

VIII

Władza Sądownicza

Władza Sądownicza nie może bydź wykonywana ani przez

Wła

Władzy Prawodawczey ani przez Króla, lecz przez Magistratury na ten koniec ustanowione y wybierane. Powinna zaś bydź tak do mieysc przywiązana, żeby każdy Człowiek blisko dla siebie znalazł sprawiedliwość, żeby przestępny widział wszędzie groźną nad sobą Rękę Krajowego rządu. 1º Ustanawiamy przeto Sądy pierwszey Instancyi dla każdego Woiewodztwa Ziemi y Powiatu, do których Sędziowie wybierani będą na Seymikach. Sądy pierwszey Instancyi będą zawsze gotowe y czuwaiące na oddanie sprawiedliwości tym, którzy iey potrzebuią. Od tych Sądów iść będzie appellacya na Trybunały Główne dla każdey Prowincyi bydź maiące złożone równie z Osób na Seymikach wybranych. Te Sądy tak pierwszey iako y ostatniey Instancyi, będą Sądami Ziemiańskiemi dla Szlachty y wszystkich Właścicielów Ziemskich z kimkolwiek in causis juris et facti. 2º Jurysdykcye zaś Sądowe wszystkim Miastom, podług prawa Seymu teraźnieyszego o Miastach wolnych Królewskich, zabespieczamy. 3º Sądy Referendarskie, dla każdey Prowincyi osobne mieć chcemy, w Sprawach Włościan wolnych dawnemi prawami Sądowi temu podanych. 4º Sądy Zadworne Assessorskie Relacyine y Kurlandzkie zachowuiemy. 5º Kommissye wykonawcze będą miały Sądy w Sprawach do swey Administracyi należących. 6º Oprócz Sądów w Sprawach Cywilnych y Kryminalnych dla wszystkich Stanów będzie Sąd nayważnieyszy Seymowy zwany, do którego przy otwarciu każdego Seymu obrane będą Osoby. Do tego Sądu należeć będą wystepki przeciwko Narodowi y Królowi czyli Crimina Status. Nowy Codex Praw Cywilnych y Kryminalnych, przez wyznaczone przez Seym osoby spisać rozkazujemy.

IX

Regencya

Straż będzie oraz Regencyą, maiąc na czele Królowę, albo w iey nieprzytomności Prymasa. W tych trzech tylko przypadkach mieysce mieć może Regencya. 1º W czasie małoletności Króla. 2º W czasie niemocy trwałe pomieszanie zmysłów sprawuiącey. 3º W przypadku, gdyby Król był wzięty na Woynie. Małoletność trwać tylko będzie do lat 18 zupełnych; a niemoc względem trwałego pomieszania zmysłów deklarowana bydź nie może tylko przez Seym gotowy większością wotów trzech części przeciwko czwartey Izb złączonych. W tych przeto trzech

przypadkach Prymas Korony Polskiey o tym natychmiast zwołać powinien, a gdyby Prymas tę powinność zwłoczył, Marszałek Seymowy Listy okólne do Posłów y Senatorów wyda. Seym gotowy urządzi Koley zasiadania Ministrow w Regencyi, y Krolowę do zastąpienia Krola w obowiązkach iego umocni. A gdy Krol w pierwszym przypadku z małoletności wyidzie, w drugim do zupełnego przyidzie zdrowia, w trzecim z niewoli powroci, Regencya rachunek z czynności swoich oddać mu powinna, y odpowiadać narodowi za czas swego urzędowania, tak iak iest przepisano o Straży na każdym Ordynaryinym Seymie z osob, y maiątkow swoich.

X

Edukacya Dzieci Krolewskich.

Synowie Krolewscy ktorych do następstwa Tronu Konstytucya przeznacza, są pierwszymi dziećmi Oyczyzny, przeto baczność o dobre ich wychowanie do Narodu należy, bez uwłoczenia iednak prawom Rodzicielskim. Za rządu Krolewskiego sam Krol z Strażą, y wyznaczonym od Stanow Dozorcą Edukacyi Krolewiczow wychowaniem ich zatrudniać się będzie. Za rządu Regencyi, tey z wspomnionym Dozorcą Edukacya ich powierzona mieć sobie będzie. W obydwoch przypadkach Dozorca od Stanow wyznaczony, donosić winien na każdym ordynaryinym Seymie o Edukacyi y postępku Krolewiczow. Kommissyi zaś Edukacyiney powinnością będzie, podać układ Instrukcyi y Edukacyi Synow Krolewskich do potwierdzenia Seymowi, a to aby iednostayne w wychowaniu ich prawidła wpaiały ciągle y wcześnie w umysły przyszłych Następcow Tronu Religią, miłość cnoty, Oyczyzny, wolności y Konstytucyi Krajowey.

XI

Siła zbroyna Narodowa

Narod winien iest sobie samemu obronę od napaści y dla przestrzegania całości swoiey; Wszyscy przeto Obywatele są Obrońcami całości y swobod Narodowych. Woysko nic innego nie iest tylko wyciągniętą siłą obronną y porządną z ogolney siły Narodu. Narod winien Woysku swemu Nadgrodę y poważanie, za to, iż się poświęca iedynie dla iego obrony. Woysko winno Narodowi strzeżenie granic, y spokoyności powszechney, słowem winno bydź iego nayśilnieyszą tarczą. Aby przeznaczenia tego dopełniło niemylnie, powinno zostawać ciągle pod posłuszeństwem Władzy wykonawczey, stosownie do Opisow Prawa, powinno wykonać przysięgę na

wier

wierności Narodowi, y Krolowi y na obronę Konstytucyi Narodowey. Użytym być więc Woysko Narodowe może na ogólną Kraiu obronę, na strzeżenie Fortec y granic, lub na pomoc Prawu, gdyby kto exekucyi iego nie był posłusznym.

Stanisław Nałęcz Małachowski Refferendarz Koronny Seymowy y Konfederacyi Prowincyi Koronnych Marszałek

Kazimierz Xiąże Sapieha Generał Artyllerii Litt. Marszałek Konfederacyi W. X. Litt.

Józef Korwin Kossakowski Biskup Inflantski y Kurlandzki, Koadiutor Biskupstwa Wilenskiego, z Senatu Deputowany.

Antoni Xiąże Jabłonowski Kasztelan Krakowski Deputat z Senatu z Mnieyszey Polski

Szymon Kazimierz Szydłowski Kasztelan Żarnowski Deputowany z Senatu Prowincyi Małopolskiey

Franciszek Antoni Nałęcz Kwilecki Kasztelan Kaliski Deputowany do Konstytucyi z Senatu z Prowincyi Wielkopolskiey

Kazimierz Hrabia Plater Kasztelan Generał Trocki Deputowany do Konstytu z Senatu W. X. Litt.

Waleryan Stroynowski Podkomorzy Buski, Poseł Wołyński, z Małopolski Deputat do Konstytucyi

Stanisław Kostka Potocki Poseł Lubelski Dep: do Kon: z Prow. Małopolskiey

Jan Nepomucen Zboiński P. Ziemi Dobrzyńskiey Deput. do Konst. z Prowincyi Wielkop.

Tomasz Nowowieyski [illegible] y Poseł Ziemi Wyszog. Deputowany do Konstytucyi Wielk.

Józef Radzicki Podkomorzy y Poseł Ziemi Zakroczymskiey Deputowany do Konstytucyi z Prowincyi Wielkopolskiey

Jan Zabiełło Poseł Xięstwa Żmudzkiego Deputowany do Konstytu:

Jan Puttkamer Poseł Wdztwa Minskiego Deputowany do Konstytucyi z Prowincyi W. X. Litt.

